

XARİCİ DİL TƏDRİSİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ İLƏ BAĞLI LAYİHƏLƏRİN HAZIRLANMASI

Bu, danılmaz faktıdır ki, çağdaş dünyamızda hər bir insan üçün xarici dili öyrənmək ikinci mədəniyyəti mənimsəmək deməkdir. Şübhəsiz, fərqli mədəniyyətə sahib olan insanlar hər hansı xarici dili öyrənmək, bununla da mənsub olduqları xalqlarla digər millətlərinin mədəni və ictimai inkişaf səviyyələri arasında fərqləri müəyyənləşdirmək və analiz etmək üçün müxtəlif metod və metodologiyalardan istifadə etməli olurlar. Bunun nəticəsində hansı mədəni dəyərlər və hansı davranışlar prioritet hesab olunursa, həmin faktorlar xarici dillərin tədrisi prosesində daha da geniş təhlil edilir. Düşüncə tərz, mədəniyyət və dil arasında olan əlaqə, mədəni fərqlər və oxşarlıqların araşdırılması və onların tədris prosesində təhlili xarici dilin daha mükəmməl formada öyrənilməsinə şərait yaradan amillərdən ən əsasıdır desək, şübhəsiz, səhv etmiş olmarıq.

Bu, bir məlum həqiqətdir ki, müasir dünyada ikinci dil bilmək olduqca vacib tələbdir. Xüsusilə də dünyada geniş yayılmış dilləri ikinci dil olaraq öyrənmək hər bir insanın, o cümlədən tələbələrin şəxsi inkişaf, karyera, əlavə bilik əldə etmə kimi şanslarını artırır. Bu gün bütün dünyada, o cümlədən planetimizin bir parçası olan Azərbaycanı beynəlxalq ünsiyyət dili olan ingilis dilini öyrənmək hobbidən daha çox zərurət halını alıb. Bu dili bilmək həm də yaşadığımız "informasiya dünyasında" çox məlumat əldə etmək baxımından əhəmiyyətlidir. Təbii ki, müasir qloballaşma şəraitində təkcə ingilis dilini bilməklə kifayətlənmək olmur. Bu baxımdan ikidilli (bilingual) və çoxdilli (multilingual) sərəştəlilik anlayışları meydana çıxır. Bu mövzuda aparılan

araşdırmalar təsdiqləyib ki, birdən çox dil bilən insanların hissləri daha açıqdır. Çox dil bilən insanlar emosiyalardan daha çox məntiqi düşüncədən istifadə edirlər. Bu, onlara həm də məntiqi sualları təhlil etmə və cavablandırma, çoxlu tapşırıq, qərar vermə və tətbiq bacarıqlarını mükəmməl şəkildə nümayiş etdirməyə imkan verir.

Unutmaq olmaz ki, ikinci və ya bir neçə dil öyrənmək ana dilini öyrənmək zərurəti ilə qarşılaşdırıla bilməz. Burada ana dilini mükəmməl bilmək zərurəti ilə digər hər hansı xarici dili öyrənmək ehtiyacı eyni səviyyədə əhəmiyyətliyədir. Müasir metodologiyada, uzun illər əvvəl olduğu kimi, xarici dillərin müasir təlim şərtlərinə və müasir təhsil standartlarının tələblərinə cavab verən ən səmərəli və rəşional metodlarının tətbiqi və seçilməsi problemi hələ də aktualdır.

Bu tezis də məqsədi xarici dillərin tədrisinin əsas müasir metodik sistemlərinin ətraflı təhlilini aparmaq və onların xarici dillərin tədrisində effektivliyi və səmərəliliyi baxımından metodoloji əhəmiyyətini müəyyən etmək üçün layihələrin necə hazırlanması haqqında fikir söyləməkdir. Bunun üçün xarici dillərin tədrisinin təkmilləşdirilməsini təmin edəcək əsas məqsədləri, vəzifələri, prinsipləri, texnikaları və tədris vəsaitlərini müəyyənləşdirmək məqsəduyğundur. Bu istiqamətdə layihələr hazırlanarkən ali təhsil müəssisələrində xarici dillərin tədrisi prosesində ayrı-ayrı metodik sistemlərin nəzəri əsaslarını, onların tətbiq dairəsini göstərilməsinə, xüsusiyyətlərinin, üstünlüklərinin və çatışmazlıqlarının, müasir mərhələdə xarici dillərin tədrisində istifadəsinin effektivlik dərəcəsinin artırılmasına daha çox yer verilməlidir.

Hesab edirik ki, bu tipli layihələr xarici dillərin tədrisi metodlarının tarixinə o qədər də bələd olmayan təcrübəsiz müəllimə tədris metod və üsullarının seçimində sərbəst hərəkət etməyə, onları öz işində rəşional birləşdirməyə, müxtəlif tədris metodlarını şüurlu və yaradıcı şəkildə tətbiq etməyə kömək edəcəkdir. Bu məqsədlə hazırlanan layihələrdə xarici ölkələrdə işlənilib hazırlanmış və geniş tətbiq olunan xarici dillərin tədrisinin əsas metodlarına ümumi baxış öz əksini tapmalıdır. Ona görə ki, yerli metodologiyanın gələcək inkişafı üçün xarici dillərin tədrisinin müxtəlif üsullarının tətbiqi sahəsində xarici təcrübənin təhlili böyük əhəmiyyət kəsb edir. Layihələrdə xarici dillərin tədrisinin müasir metodlarının ətraflı təhlili ətraflı təqdim olunmalıdır. Burada şübhəsiz ki, kommunikativ sistem-fəaliyyət və tədrisin intensiv metodları, layihələrin metodu, həmçinin problemlı və modul öyrənmə nəzərdə tutulur. Bu baxımdan xarici dillərin tədrisinin təkmilləşdirilməsinə xidmət edən hər bir layihədə tədris metodunun metodik məqsəd və vəzifələri formalaşdırılmalıdır. Eyni zamanda, hər bir metodun nəzəri əsasları müəyyən edilməli, onların prinsipləri və üsulları göstərilməli, üstünlükləri və çatışmazlıqları əks olunmalıdır. Layihələrdə, həmçinin təlim prosesinin səmərəliliyini təmin edən əsas metodoloji şərtlər də qeyd edilməlidir. Şübhəsiz, belə layihələr xarici dillərin tədrisi metodlarının təhlilinin və sistemləşdirilməsinin ən effektiv, “universal” tədris metodunun tapılmasında və seçilməsində faydalı ola bilər. Onu da xüsusi vurğulamaq gərəkdir ki, xarici dillərin tədrisinin təkmilləşdirilməsində dərş metodları təhsil prosesinin ən mühüm komponentlərindən biridir. Bu baxımdan ki, müvafiq metodlardan istifadə etmədən məqsədə nail olmaq, nəzərdə tutulan məzmunu reallaşdırmaq, öyrənməni idrak fəaliyyəti ilə doldurmaq mümkün deyil. Xarici dillərin tədrisinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı layihələr hazırlanarkən bu amil nəzərdən qaçırılmamalıdır.

Fikrimizcə, ali məktəblərdə xarici dillərin tədrisi prosesində müəllimin aparıcı rolu nöqtəyi-nəzərindən təlim metodlarını tələbələrə tədris-idrak fəaliyyətinin təşkili və bu fəaliyyətin idarə edilməsi yolları kimi qiymətləndirmək olar. Mövcud metodların idraki yönümlülüynü vurğulayaraq, onları müəllimin rəhbərliyi altında tələbələrə cəhalətdən biliyə, natamam və qeyri-dəqiq biliklərdən daha dolğun və daha dəqiq

biliyə keçmə yollarının tapılmasına kömək edə bilər. Bu məqsəd nail olmaq üçün müxtəlif pasional layihələrin işlənilib hazırlanması olduqca vacib amildir.

Nəhayət, ingilis dilinin tədrisi sahəsində uzun illəri əhatə edən təcrübəyə malik bir pedaqoq kimi bir vacib məsələyə də toxunmaq istəyirəm. Hesab edirik ki, xarici dillərin tədrisinin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı layihələr hazırlanarkən müəllim hazırlığı xarici dillərin öyrədilməsində ən vacib amillərdən biri kimi nəzərdə tutulmalıdır. Etiraf etmək lazımdır ki, bu sahədə müəllimlərin səviyyəsi tam qənaətbəxş deyil. Əgər müəllim tədris etdiyi dildə tam sərbəst danışa bilmirsə, tələbələrə kommunikasiya qura bilmirsə, həmin müəllimdən dərsi kommunikatativ keçməyi necə tələb etmək olar? Xarici dili öyrənmək üçün ən vacib şərtlərdən biri də real dil mühitinin olmasıdır. Azərbaycanda xarici dil tədris edən müəllim auditoriyada bu mühiti yaratmağı bacarmalıdır. Müəllim xarici dil dərslində motiv yaratmalıdır. Dərs mühiti monoton olmamalı, bir metoddan istifadə olunmaqla keçirilməməlidir.